

УДК: 337.01/09

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-121-131](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-121-131)

Григор'єва Наталя Анатоліївна старший викладач кафедри дошкільної освіти, Бердянський державний педагогічний університет, вул. Жуковського, 61, м. Запоріжжя, тел.: (095) 181-62-04, <https://orcid.org/0000-0002-7650-4577>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М. МОНТЕССОРІ В ПРАКТИЦІ ЗАРУБІЖНИХ І ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Популярність педагогічної системи італійського лікаря, антрополога, філософа і психолога Марії Монтессорі не зменшується з часом, а, навпаки, набирає обертів. Система, яка отримала світове визнання та широке розповсюдження – це приклад ефективної практичної реалізації ідей вільного виховання, могутнього гуманістично орієнтованого педагогічного руху, який виник в Європі та Америці на рубежі XIX-XX ст.. Ідеї та філософські принципи, на яких вона побудована, є невичерпним джерелом для вивчення, аналізу та адаптування в будь-якій країні світу. Це наукова педагогічна система. В її основі – знання про особливості природи дитини, яка зовсім не схожа на дорослого. Всі дидактичні матеріали та методи роботи були перевірені шляхом використання їх на практиці. Вона універсальна, бо придатна для роботи з дітьми незалежно від їхньої статі, віри, місця народження. Педагогічна система М. Монтессорі підходить для розвитку й виховання всіх дітей, але не для всіх батьків, бо має своє специфічне філософське підґрунтя. Метод може впроваджуватися в навчальних закладах у класичному варіанті, може реалізуватися шляхом використання окремих ідей, принципів, дидактичних матеріалів.

У статті проаналізовано, як реалізуються в практиці традиційних зарубіжних та вітчизняних дошкільних закладів педагогічні ідеї та філософські принципи методу, зокрема для розвитку дитячої самостійності. Простежено збереження та дотримання гуманістичних ідей, проголошених італійським педагогом понад 100 років тому.

Зроблено висновок, що педагогічна система М.Монтессорі вплинула на розвиток освіти в сучасному світі та зайняла в ньому гідне місце. Основні її ідеї та принципи відповідають проголошеним завданням у Державному стандарті дошкільної освіти в Україні. Передбачається, що подальшим кроком на етапі відродження педагогіки Монтессорі в Україні має стати впровадження її в державну систему освіти.

Ключові слова: дошкільна освіта, діти дошкільного віку, дошкільний заклад, педагогіка М.Монтессорі, гуманістична педагогіка, зарубіжні заклади.

Grigorieva Natalya Anatolyivna Senior teacher of the Department of Preschool Education, Berdyansk State Pedagogical University, Zhukovsky St., 61, Zaporizhzhia, tel.: (095) 181-62-04, <https://orcid.org/0000-0002-7650-4577>

IMPLEMENTATION OF THE IDEAS AND PRINCIPLES OF THE M. MONTESSORI METHOD IN THE PRACTICE OF FOREIGN AND DOMESTIC PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The popularity of the pedagogical system of the Italian doctor, anthropologist, philosopher and psychologist Maria Montessori does not decrease over time, but, on the contrary, is gaining momentum. The system, which received worldwide recognition and widespread distribution, is an example of the effective practical implementation of the ideas of free education, a powerful humanistically oriented pedagogical movement that arose in Europe and America at the turn of the XIX-XX centuries. The ideas and philosophical principles on which it is built are an inexhaustible source for study, analysis and adaptation in any country of the world. This is a scientific pedagogical system. It is based on knowledge about the characteristics of a child's nature, which is not at all similar to an adult. All didactic materials and work methods were tested by using them in practice. It is universal, because it is suitable for working with children regardless of their gender, religion, place of birth. M. Montessori's pedagogical system is suitable for the development and upbringing of all children, but not for all parents, because it has its own specific philosophical basis. The method can be implemented in educational institutions in the classic version, it can be implemented by using individual ideas, principles, didactic materials.

The article analyzes how pedagogical ideas and philosophical principles of the method are implemented in the practice of traditional foreign and domestic preschool institutions, in particular for the development of children's independence. The preservation and observance of the humanistic ideas promulgated by the Italian teacher more than 100 years ago is traced.

It was concluded that the pedagogical system of M. Montessori influenced the development of education in the modern world and took a worthy place in it. Its main ideas and principles correspond to the tasks announced in the State Standard of Preschool Education in Ukraine. It is assumed that the next step in the revival of Montessori pedagogy in Ukraine should be its introduction into the state education system.

Keywords: preschool education, children of preschool age, preschool institution, pedagogy of M. Montessori, humanistic pedagogy, foreign institutions.

Постановка проблеми. Педагогічна система М. Монтессорі, яка існує понад 100 років, впроваджена в практику дошкільного виховання таких країн, як Бельгія, Німеччина, Великобританія, Швеція, Швейцарія, Італія, США,

Франція, Китай, Південна Корея, Японія, Індія. Класичні монтессорі-заклади дотримуються методики, яку виробила італійка та повністю відповідають проголошеним нею педагогічним положенням. Але в рамках нашого дослідження важливим було простежити, як на практиці відбувається створення можливостей для розвитку самостійності у дітей дошкільного віку в традиційних дошкільних закладах; як діє принцип надання свободи дій в підготовленому просторі; принцип предметності в навчанні; звернути увагу на впровадження особливої позиції педагога (дорослий – фасилітатор, а не «научатель»); з'ясувати, які ключові моменти організації роботи дошкільних закладів, започатковані М.Монтессорі, діють сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, про педагогіку М. Монтессорі в Україні за останні 30 років вийшли друком не багато праць, які набули широкого розповсюдження. Першою ластівкою стала дисертаційна робота Ілони Дичківської «Індивідуальне виховання дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині М. Монтессорі» (1996 р.). Пізніше з'явилися «дві дисертаційні роботи: А. Ільченко «Ідеї раннього розвитку і виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтессорі (2007 р.) і Г. Міленіна «Порівняльний аналіз педагогічних ідей М. Монтессорі та С. Русової» (2015 р.). Результати цих досліджень отримали подальший розвиток у працях В. Бондаря, А. Ільченко «Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі» (2009 р.), С. Якименко, Г. Міленіної «Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтессорі: порівняльний аналіз» (2015 р.). Певним чином система Монтессорі досліджувалася в окремих дисертаційних роботах, присвячених зарубіжній гуманістичній педагогіці: О. Барило «Ідеї вільного виховання в реформаторській педагогіці кінця ХІХ-першій третині ХХ ст.» (2004 р.), А. Растрігіна «Розвиток вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці ХІХ-першої половини ХХ ст.» (2004 р.)» [1, с. 274].

У 2006 році вийшов підручник для студентів закладів вищої освіти, авторами якого стали І. Дичківська і Т. Поніманська «М. Монтессорі: теорія і технологія». Згодом була надрукована монографія І. Дичківської «Педагогіка М. Монтессорі: виклики сучасності»(2016), а пізніше – у 2017 році побачив світ ще один підручник «Педагогіка Монтессорі» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», авторами якого були М. Чепіль та Н. Дудник.

Проблему реалізації педагогіки М. Монтессорі розкрила вітчизняна дослідниця методу вільного виховання – Марина Сорокова на сторінках підручника «Система М. Монтессорі: теорія і практика». Авторка дослідила та проаналізувала використання педагогіки М. Монтессорі в країнах Європи та зробила висновок, що метод використовувався у трьох напрямках: пост класичному, класичному, медико-реабілітаційному, а також впроваджувалось використання окремих положень чи матеріалів у нових освітніх концепціях.

Мета статті – простежити реалізацію педагогічних ідей монтессорі-педагогіки у сучасних традиційних дошкільних закладах різних країн світу для розвитку самостійності у дітей.

Виклад основного матеріалу. Центральною в педагогічній системі М. Монтессорі є ідея розвитку самостійності дитини. Це прагнення закладене природою від народження і має бути реалізоване за допомогою дорослих. Людина не може бути вільною, якщо вона не самостійна, тому перші кроки педагогічного втручання мають бути спрямовані на вирішення цієї проблеми. В більшості країн світу головним завданням дошкільної освіти вважається не ранній розвиток дітей, а їх підготовка до життя, успішна соціалізація.

В Німеччині й Данії особливу увагу приділяють розвитку комунікації у дітей дошкільного віку – їх вчать вирішувати різні життєві ситуації. У Швейцарії дошкільнят не навчають читати, писати, рахувати, а соціалізують – знайомлять з роботою магазинів, пошти, пекарні тощо. Навіть шлях до дошкільного закладу діти долають самостійно, а батьки лише спостерігають за маршрутом.

У садочках Німеччини, Швеції та Швейцарії освітній процес побудований на засадах гуманістичної педагогіки. Дітям надається максимальна свобода у виборі діяльності, партнерів по грі, місця та тривалості роботи, але при цьому діють обмеження (ліміти). У Швеції та Швейцарії вихователі ніколи не говорять малюкам «ні», але обов'язково визначають межі дозволеного у вигляді правил: «Можна бігти, але тільки до певної позначки». В Німеччині педагоги дотримуються принципу виховання «свобода в межах»: дитина вільна у своїх вчинках та рішеннях, але має дотримуватися певних правил. Діяльність малюків відбувається відповідно до їх інтересу. В дошкільних закладах Південної Кореї дозволяється вільно грати в будь-якому осередку групи, але не більше 4-х дітей в кожному одночасно. Обирати їжу відповідно до власного смаку і вподобань можна в дитячих садочках Польщі та Фінляндії, а вихованці китайських дошкільних закладів самостійно вирішують – спати їм після обіду чи ні. Діти дошкільного віку вільно говорять про те, чого хочуть чи не хочуть; мають право на помилку і можливість багаторазових повторень у роботі з дидактичними матеріалами. Фінські вихователі не обмежують малюків у свободі руху, діях, а лише стежать, щоб вони не нашкодили власному здоров'ю та іншим.

В основі методу Монтессорі лежить індивідуальний підхід до кожної дитини, який дозволяє їй розвиватися у власному темпі та ритмі. У дошкільних закладах Фінляндії, Південної Кореї, Британії відсутні освітні програми для дітей дошкільного віку. Вихователь фінського дитячого садочка складає індивідуальний план розвитку кожної дитини з урахуванням її особливостей, звичок, характеру. Замість підготовки до школи вихованців вчать вирішувати побутові проблеми, дають вільний час на ігри, або, як у Франції, виховують мистецтвом (музика, живопис).

Правила антропометричного спостереження за дітьми – також ідея М. Монтесорі. Використання антропометру та невеликого стільчика висотою 30 см допомагало вимірювати зріст дитини в сидячому положенні. Такі заміри були необхідні для виготовлення меблів. Італійський педагог радила вимірювати зріст малюків кожного місяця, а вагу – щотижня, при цьому залучали лікаря та наставницю. Повний медичний огляд дітей був обов'язковим для проходження кожного року.

Для М. Монтесорі свого часу важливими стали експериментальні уроки гігієни, які проводив Анджело Челлі. Згодом вона сама викладала гігієну в жіночому коледжі в Римі, а свої знання та досвід використала в Домах дітей. Питання гігієни та правильного харчування стали одними із першочергових. Як тільки вихованці приходили зранку до закладу, обов'язковим був їх огляд педагогом в присутності матерів: оглядали шкіру, руки, нігті, шию, вуха, обличчя, звертали увагу на зачіску, одяг малюків. Це сприяло тому, що діти звикали до порядку і розвивали звичку доглядати за собою без нагадування дорослих. Така сама процедура прийому дітей вранці відбувається в сучасних дошкільних закладах різних країн (Україна, Китай, Німеччина, Польща).

М. Монтесорі вважала, що вік від 3-х до 6-ти років – це саме той період, коли необхідно виховувати дитину за допомогою «особливої гімнастики». Але вона не повинна мати форму колективної мускульної дисципліни, мета якої – навчити малюків виконувати окремі стрункі рухи, що нав'язують за допомогою команди. Такі примусові вправи лише пригнічують мимовільні рухи дітей. Під гімнастикою вона мала на увазі ряд вправ, які сприяють нормальному розвитку фізичних рухів (ходьба, дихання, мовлення). В більшості дитячих садків у розкладі взагалі немає занять з фізкультури, але є прогулянки, спортивні ігри за вільним вибором дітей. Наприклад, у Швеції й Фінляндії малюки гуляють годинами та за будь-якої погоди (виняток становить сильний мороз та вітер). У Данії діти вчаться балансувати, тримати рівновагу під час довготривалих прогулянок на природі.

У своєму методі М. Монтесорі виділяла виховну гімнастику – це такі види вправ, як обробка землі та догляд за рослинами й тваринами (поливання і підрізання рослин, годування курчат). Така робота потребує різних координованих рухів та виконується на свіжому повітрі, сприяє розвитку великої моторики. До виховної гімнастики належать і вправи для розвитку координованих рухів пальців (дрібна моторика). Основу цього виду гімнастики складає дидактичний матеріал «Рамки-застібки». Працюючи з ним, діти аналізують рухи, готуються до виконання кожного через їх повторення. Як тільки малюк оволодіє навичками, то неодмінно захоче використати їх у повсякденному житті без допомоги дорослих. Наприклад, в садочках Фінляндії дорослі допомагають вдягатися на прогулянку лише дітям до 1,5 року.

В класах Монтесорі прийом їжі та підготовка до нього (накривання на стіл) також мали виховний потенціал. Чотирирічний «офіціант» бере ножі,

виделки, ложки і розкладає їх на місця; несе на таці до п'яти склянок з водою, переходить від столика до столика з великою чашою гарячого супу. Ні помилки, ні розбитої склянки, ні краплі пролитого супу. Так Марія Монтесорі описувала вправність дітей яку вони набували шляхом щоденних вправлянь. Малюків вчили їсти акуратно, користуватися столовим приладдям, а найголовніше – самостійно готувати деякі страви. М. Монтесорі вважала, що такі вправи є цінним дидактичним засобом. Недарма ця традиція збереглася у дитячих садках Британії, Данії, Південної Кореї, Китаю. У групових приміщеннях облаштовують справжні кухні, але з маленькими меблями та побутовою технікою, призначеною для користування дітьми. Французькі малюки вчать ся кухарити в садочку у віці 1,5 років. Починають з випікання «Йогуртового пирога», який потім готують з батьками щонеділі вдома. В українських дошкільних закладах вихованці рідко беруть участь у приготуванні страв, проте у центрах раннього розвитку така традиція існує. Часто педагоги проводять майстер-класи з виготовлення печива, пряників, піци, на яких присутні малюки та їх батьки. Вихованці китайських садочків традиційно запрошують батьків на святкові вечери, які готують і подають на стіл власноруч. У французькому садочку часто можна побачити вихователя за одним столом із дітьми під час сніданку чи обіду, який розповідає про страви та показує, як правильно користуватися столовим приладдям. Такий спільний прийом їжі спочатку сприяє повторенню дітьми за педагогом відповідних дій і стимулює до самостійної діяльності.

На думку М. Монтесорі, середовище може діяти у двох протилежних напрямках: воно може сприяти життю або пригнічувати його. Нововведенням в Домах дітей щодо облаштування класу меблями стало спрощення парт і лавок. М. Монтесорі вирішила, що зручніше буде користуватися низькими столами на широких та міцних ніжках, які були б стійкими й легкими. Довгі лавки були замінені на маленькі дерев'яні стільці, пофарбовані у білий клір, щоб одразу помічати, коли вони стануть брудними і виправити «недолік». Окрім них, у класі знаходилися зручні невеликі крісла. Це давало можливість дітям переносити їх з місця на місце без допомоги дорослого. Відтак, мобільність меблів дозволяла малюкам самостійно обирати зручне положення під час роботи з матеріалами. Неодмінним атрибутом меблювання в класі стали низькі маленькі умивальники, якими могли користуватися трирічні діти. На них розташовані полицьки для мисок та кухликів, а з боків – для мильниць, щіток, рушників. В кожному класі був ряд низеньких шаф для дидактичних матеріалів, які легко відчинялися. На стелажах стояли горщики з квітами, акваріуми з рибками, клітки з птахами, турбота про яких покладалася на вихованців.

В сучасних дошкільних закладах користуються лише такими меблями, які відповідають зросту дітей (згідно з даними антропометричних вимірювань), вони зроблені з натурального дерева, в інтер'єрі переважають

природні кольори (Німеччина, Литва, Фінляндія, Китай, США, Україна). Полиці знаходяться на рівні очей дитини, а матеріали у вільному доступі – у прозорих ящиках чи шафах, які легко відчиняються. Умивальні кімнати, як і сто років тому, оснащені маленькими умивальниками та дзеркалами для привчання дітей догляду за собою.

За рекомендацією М. Монтесорі вікна в приміщенні класу мають бути великими, щоб діти могли самостійно спостерігати за змінами, які відбуваються в природі. В американських та німецьких закладах вони саме такі. Двері між класними кімнатами М. Монтесорі прибрала, щоб вихованці почувалися вільно. Так у литовських та британських дошкільних закладах немає стін і дверей між груповими приміщеннями. Це дає можливість дітям вільно переміщатися та спілкуватися з іншими вихованцями. У Німеччині є спільне подвір'я для прогулянок, на якому перебувають діти різного віку, що сприяє їх соціалізації. Цей простір також використовується для дослідницької та експериментальної діяльності – там розташовані городні ділянки і будинки для комах.

Традиційно, в Монтесорі-класі весь простір для малюків віком від 3 до 6 років був поділений на осередки: Зона життєвої практики, Зона сенсорики, Зона математики, Зона розвитку мови, Зона природи і культури. Доповнював їх куточок усамітнення, максимально наближений за інтер'єром до домашньої атмосфери (маленький круглий стіл, зручне крісло чи диванчик, полицки з книгами чи альбомами для перегляду). Він створювався для відпочинку дитини, був її особистим простором, що свідчить про виявлення поваги до малюка, реалізацію його права на самостійний вибір діяльності, тобто повністю реалізує право дитини на свободу, яке в свою чергу сприяє розвитку самостійності.

Для маленьких дітей довгий навчальний день повинен перериватися якнайменше годинним відпочинком у спальні на низьких ліжках, а влітку – на вулиці у гамаках, які дають можливість без допомоги дорослого вкладатися спати і вставати. Так відпочивають малюки у Швеції, Китаї, Великобританії. Але спочатку діти в закладах Монтесорі засинали там, де гралися. Сьогодні можемо спостерігати такий процес в американських садочках. У Великобританії немає «тихої години». Сон дітей після 3-х років – це сон «на вимогу», а старші діти можуть відпочивати на матах, накрившись пледами за бажанням.

М. Монтесорі наголошувала на тому, що вирощування рослин та догляд за тваринами закликає дитину до обов'язку та переконує не забувати про відповідальність. Між дитиною і рослиною, яку вона плекає, зароджується певний зв'язок, який спонукає малюка до виконання багатьох речей без втручання педагога, тобто веде його до самовиховання. Дітям від 4-х років вона пропонувала займатися обробкою землі, засіванням, поливкою чи оглядом ростків. За спостереженнями італійської педагогині, дитина стає

іншою, коли переконується в тому, що життя рослини, яку вона посадила, залежить від правильного догляду. М.Монтессорі у книзі «Наукова педагогіка. Дім дітей» описала, як малюки доглядали за американськими курочками. Вони щоранку відкривали дверцята будиночка для птахів, приносили воду і соломку, вартували вдень, а ввечері замикали дверцята. Це була найбільш приємна і важлива робота з усіх вправ виховної гімнастики. До того ж вона відповідала природній потребі дітей – фізичній активності.

В групових приміщеннях сучасних дошкільних закладів є велика кількість рослин у горщиках, куточки живої природи. Діти там чергують – вчаться доглядати за рослинами і тваринами. Традиційним стало облаштування квітників чи городів на території дошкільних закладів для того, щоб вихованці могли вправлятися у вирощуванні рослин, спостерігати за змінами під час їхнього росту та збирати врожай. Так, в литовському дитячому садочку малюки вирощують овочі в теплиці, а зібрані плоди використовують під час приготування їжі. В Україні у кожному дошкільному закладі за групою дітей закріплена ділянка для вирощування квітів та городини. Малюки бачать весь процес роботи на землі – від підготовки до висаджування рослин до збору врожаю і стають його активними учасниками. У Данії та Німеччині є сільські дитячі садочки, де діти вчаться доглядати за вівцями та курками. Такий вид діяльності допомагає відчути відповідальність, знайомить з особливостями по догляду за тваринами, дає розуміння, звідки ми отримуємо продукти харчування. Діти стають більш незалежними, бо оволодівають навичками життєвої практики. Вони обробляють землю, і ця праця розвиває в них активну дисципліну та самостійність в повсякденному житті.

М. Монтессорі запровадила в Домах дітей ручну працю. Під час таких занять вихованці займалися виробництвом глиняних ваз та маленьких предметів, якими їх наповнювали. Таким чином, вони вчилися цінувати речі, які їх оточують, а справжня (не іграшкова) праця давала дуже корисну вправу. Діти 5-6-річного віку починали працювати на гончарному колі. Найбільше задоволення малюки відчували, коли самостійно виготовляли цеглинки, з яких потім будували будиночок на невеликій ділянці, а поруч з ним вирощували садок власними силами. Отже, виконуючи таку роботу, вони повторювали головні заняття первісної людини, яка перейшовши до осілого способу життя, почала вирощувати плоди, побудувала житло та винайшла посуд для приготування їжі. Такий корисний досвід впровадили у свою практику південно-корейські садочки. Діти вивчають досвід інших країн під час виготовлення «поробок». М. Монтессорі наголошувала на важливості ознайомлення малюків з різними культурами з метою успішної адаптації у середовищі.

Педагог в розумінні М. Монтессорі – це не вчитель, а керівниця, наставниця, завдання якої полягає в тому, щоб утриматися від втручання та надання зайвої допомоги дитині під час роботи. Його задача полягає в тому,

щоб сприяти, заохочувати, спостерігати, спонукати, але не втручатися, не обмежувати, не нав'язувати. Аналізуючи функції та задачі вихователів у садочках Швейцарії, Америки, Польщі, Фінляндії, Південної Кореї, Данії, знаходимо цьому підтвердження. Педагог, наприклад, мотивуючи дитину до діяльності, лише пропонує завдання для виконання. Якщо дитина не впоралася, то критика або покарання не передбачені, як і оцінювання у порівнянні з іншими дітьми.

Яскравим прикладом «невтручання» з боку вихователя є надання дітям можливості приймати рішення самостійно. В дошкільному закладі Данії педагог не буде власноруч одягати дитину, якщо вона цього не хоче. Головним є завдання умовити, пояснити, щоб малюк зрозумів, для чого це потрібно зробити. Якщо дитина відмовляється вдягати речі, які відповідають погодним умовам (гумове взуття у дощову погоду), то її ніхто не примушує це робити. Вона особисто несе відповідальність за власне здоров'я.

У «лісових» дитячих садочках Данії завдання вихователя – не набридати вихованцям. Діти майже цілий день перебувають на вулиці без іграшок, натомість використовують у грі листя, пісок, гілки дерев. Педагоги не поспішають вчити їх писати та читати, бо вважають, що ранній розвиток не робить дітей щасливими. А от дотримання принципу природності та реальності тут простежується. Втручання педагога, за Монтессорі, відбувається лише у випадку деструктивної поведінки вихованця. Наприклад, внаслідок «неправильної» поведінки маленького американця ізолюють від усієї групи дітей на термін, що відповідає його віку (4 роки – 4 хвилини). Саме так пропонувала М.Монтессорі поводитися з дітьми, які заважали іншим, але не карати і не сварити. Їх садили у зручне маленьке крісло так, щоб вони бачили своїх товаришів за роботою, та давали їхні улюблені іграшки.

Висуваючи певні вимоги до постаті педагога, М.Монтессорі зауважувала, що "новий учитель" має ставити себе на другий план, а в центрі уваги повинні перебувати діти. Педагоги Німеччини постійно переймаються питаннями: «Як мої слова та вчинки вплинули на дитину?», «Чи змогла я почути кожну дитину?», «Чи врахувала я інтереси кожної дитини під час організації розвивального середовища?». Вони дуже відповідально ставляться до виконання своїх професійних обов'язків, а головним показником роботи є ствердна відповідь на запитання: «Чи була сьогодні щасливою кожна дитина?».

У Домах дітей виховувалися малюки двох з половиною років, які ще не вміли виконувати найпростіші вправи, і діти п'яти з половиною років, тобто, всі вони мали різні рівні розвитку. Наставниця весь день залишається серед дітей різних ступенів розвитку, так само, як мати поряється зранку до вечора з дітьми різного віку, не втомлюючись. Різновікові групи працюють в закладах Фінляндії, Франції, Данії. Якщо малюки, які відвідують садочок, не мають в родині маленьких дітей, то таким чином вони отримують досвід догляду за

ними. В українських закладах дошкільної освіти також існують різновікові групи. Але це не пов'язано із філософією Монтесорі. Це більше необхідність, яка виникає через малу кількість дітей в кожній віковій групі, зокрема в сільській місцевості.

Професор Гарвардського університету Генрі Гольмс, аналізуючи метод М. Монтесорі, наголошував, що традиційні заклади повинні запозичити у пані Монтесорі тривалий навчальний день, більш всебічний догляд за дітьми, більш тісну співпрацю з сім'єю і більш широкі цілі. Дійсно, Дома дітей заклали традицію тісної взаємодії педагогів із батьками вихованців, яка простежується у сучасних дошкільних закладах Америки – батьки зобов'язані постійно заповнювати комунікаційні листи. В садочках Південної Кореї вихователь наприкінці кожного дня спілкується з батьками, а один раз на місяць відбуваються індивідуальні зустрічі за розкладом. В Німеччині педагоги та батьки вихованців – це партнери та однодумці. Головним принципом у їхній взаємодії є довіра. Якщо батьки не довіряють вихователю, то наслідком може стати призупинення контракту із дошкільним закладом. У Польщі батьки самі вирішують, за якою програмою працюватиме дошкільний заклад. Отже, така тісна взаємодія та готовність до співпраці сприяють отриманню гарних результатів для вирішення спільних виховних завдань. В українських садочках батьки є активними учасниками освітнього процесу, проте, у порівнянні з іншими країнами, роботі з ними надається менше часу.

Висновки. Таким чином, цілісна педагогічна система М. Монтесорі не лише знайшла застосування та розвиток, але й суттєво вплинула на сучасну практику зарубіжних і вітчизняних дошкільних закладів. Україна знаходиться на шляху до впровадження педагогічної системи Монтесорі як в практику приватних, так і державних закладів дошкільної освіти. Багато аспектів потребують розробки, опрацювання, набуття досвіду.

Література:

1. Григор'єва Н., Улюкаєва І. Вітчизняна історіографія педагогічної спадщини Марії Монтесорі. *Професійна компетентність фахівців дошкільної освіти: сучасні вектори формування* : монографія / за ред. І. Г. Улюкаєвої. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. С. 266-277.
2. Григор'єва Н. А. Ідеї М. Монтесорі щодо ролі і функцій педагога закладу дошкільної освіти та їх використання в умовах реформування вітчизняної дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*: зб. наук. праць / за ред. С. В. Совгіри. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2021. Вип. 1(5). С. 79-85.
3. Дичківська І. М. Педагогіка М. Монтесорі: виклики сучасності: монографія. Рівне: Волинські обереги, 2016. 384 с.
4. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки : підр. Київ : Слово, 2016. 424 с.

References:

1. Hryhorieva N., Uliukaieva I. (2021). *Vitchyzniana istoriografiiia pedahohichnoi spadshchyny Marii Montessori* [Domestic historiography of Maria Montessori's pedagogical heritage] *Profesiina kompetentnist fakhivtsiv doshkilnoi osvity: suchasni vektory formuvannia* : monohrafiia / za red. I. H. Uliukaievoi. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. [in Ukrainian].

2. Dichkivs'ka, I. M. (2016). *Pedagogika M. Montessori: vyklyky suchasnosti. M. Montessori Pedagogy: Challenges of the Present* – monografiya. Rivne: Volyn. oberegy [in Ukrainian].

3. Hryhorieva N. A. (2021). *Idei M. Montessori shchodo roli i funktsii pedahoha zakladu doshkilnoi osvity ta yikh vykorystannia v umovakh reformuvannia vitchyznianoï doshkilnoi osvity* [M. Montessori's ideas regarding the role and functions of the preschool teacher and their use in the context of reforming domestic preschool education]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly: zb. nauk. prats / za red. S. V. Sovhiry. Umanskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni Pavla Tychyny. Uman: Vizavi* [in Ukrainian].

4. Uliukaieva I. H. (2016). *Istoriia doshkilnoi pedahohiky* [History of preschool pedagogy]: pidr. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].